

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

تحولات اقتصادی کشور در سال ۱۳۸۵

۱- حساب های ملی و تحولات بخش واقعی

در اولین سال اجرای قانون برنامه چهارم توسعه، رشد اقتصادی روند صعودی در پیش گرفت و از ۴/۸ درصد در سال ۱۳۸۳، به ۵/۴ درصد در سال ۱۳۸۴ رسید. از مهمترین علل افزایش رشد اقتصادی می توان به بهبود نرخ رشد فعالیت بخش های کشاورزی، ساختمان و خدمات اشاره نمود. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی و ساختمان به ترتیب از ۲/۲ درصد و ۴/۱- درصد در سال ۱۳۸۳ به ۷/۱ درصد و ۴/۴ درصد در سال ۱۳۸۴ افزایش یافت. همچنین رشد بخش خدمات در سال ۱۳۸۴ معادل ۵/۶ درصد بود که در مقایسه با رشد ۴/۶ درصدی سال قبل، افزایش نشان می دهد. در این سال رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت معادل ۶/۰ درصد بود که در مقایسه با رشد ۵/۱ درصدی سال ۱۳۸۳ با افزایش مواجه شده است.

براساس آمارهای مقدماتی در نه ماهه اول سال^۱ ۱۳۸۵، تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۱۳۷۶، ۵/۳ درصد و در فصل سوم سال ۶/۲ درصد رشد داشت که

۱- آمار ارایه شده در این قسمت در خصوص رشد اقتصادی و رشد ارزش افزوده بخش ها مقدماتی بوده و در حال نهایی شدن است.

درمقایسه بادوره مشابه سال قبل (فصل سوم) با افزایش مواجه شد. گروه نفت که در فصل سوم سال ۱۳۸۴ با کاهش رشد مواجه بود در فصل سوم سال ۱۳۸۵ با ۳/۶ درصد رشد مثبت مواجه شد. همچنین نرخ بیکاری در سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۵ به ۱۲/۱ درصد رسید که نسبت به سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۴ (۱۲/۱ درصد) تغییری نشان نمی دهد.

جدول ۱ - خلاصه عملکرد بخش واقعی (درصد)

مقدماتی ۱۳۸۵			۱۳۸۴		گروه
فصل سوم	فصل دوم	فصل اول	رقم سال	نه ماهه	
۷،۰	۶،۹	۶،۹	۷،۱	۷،۱	گروه کشاورزی
۲،۳	-۱،۱	۴،۴	۰،۶	۰،۸	گروه نفت
-	-	-	۶،۷	۶،۶	گروه صنایع و معادن*
۶،۳	۶،۲	۶،۳	۵،۶	۵،۶	گروه خدمات
۵،۳	۴،۷	۵،۱	۵،۴	۵،۵	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه
۵،۷	۵،۳	۵،۱	۶،۰	۶،۱	تولید ناخالص داخلی (بدون نفت)

* محاسبات رشد بخش صنایع و معادن هنوز نهایی نشده است و به زودی نهایی خواهد شد.

جدول ۲ - رشد اقلام هزینه نهایی (درصد)

مقدماتی ۱۳۸۵			۱۳۸۴		به قیمت های ثابت ۱۳۷۶
فصل سوم	فصل دوم	فصل اول	رقم سال	نه ماهه	
۷،۰	۶،۶	۱۰،۷	۶،۶	۶،۲	مصرف خصوصی
۹،۵	۱،۳	۱۲،۷	۵،۴	۴،۱	مصرف دولتی
۸،۱	۶،۳	۷،۵	۵،۸	۳،۶	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۸،۸	۱۳،۱	۶،۳	۶،۴	۲،۵	ماشین آلات
۷،۰	-۲،۷	۱۰،۰	۴،۷	۵،۳	ساختمان

۲ - وضع مالی دولت و آثار پولی بودجه

۲-۱- عملکرد بودجه ۱۳۸۵

قانون بودجه سال ۱۳۸۵ با مجموع منابع (یا مصارف) به میزان ۵۴۹ هزار میلیارد ریال به تصویب رسید. در این قانون سهم درآمدها، واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و واگذاری داراییهای مالی از کل منابع به ترتیب ۴۴/۶، ۲۸/۲ و ۲۷/۲ درصد و سهم پرداخت‌های هزینه‌ای، تملک داراییهای سرمایه‌ای و تملک داراییهای مالی به ترتیب ۶۸/۹، ۲۸/۵ و ۲/۶ درصد از کل مصارف تعیین گردید (جداول شماره ۳ و ۴).

بودجه سال ۱۳۸۵ چهار متمم و یک اصلاحیه داشت. به موجب متمم‌های بودجه در مجموع مبلغ ۴۹/۱ هزار میلیارد ریال به منابع (مصارف) بودجه اضافه گردید. این متمم‌ها اتکای بودجه دولت به منابع حاصل از فروش نفت خام و موجودی حساب ذخیره ارزی را افزایش داد؛ به گونه‌ای که سهم این منابع در کل بودجه دولت به ۶۲/۴ درصد رسید.

بررسی عملکرد مقدماتی بودجه دولت در سال ۱۳۸۵ نشان می‌دهد در حالیکه درآمدهای نفتی بودجه بطور کامل تحقق یافته است، میزان تحقق درآمدهای مالیاتی ۸۵/۴ درصد و میزان تحقق سایر درآمدهای حاصل از واگذاری داراییهای سرمایه‌ای تنها ۲۹/۸ درصد بوده است.

جدول ۳- منابع و مصارف بودجه عمومی دولت در سالهای ۸۶-۱۳۸۴

(میلیارد ریال)

(بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی)

قانون بودجه	۱۳۸۵			۱۳۸۴			
	عملکرد	متمم ها	مصوب اولیه	عملکرد	متمم ها	مصوب اولیه	
۶۳۹۴۵۲	۵۷۴۹۸۴	۴۹۱۴۶	۵۴۸۵۷۱	۴۷۰۹۹۰	۱۱۵۹۳۱	۴۱۰۷۱۶	منابع
۲۷۷۵۰۸	۲۳۱۱۲۶	.	۲۴۴۴۵۵	۲۰۰۳۷۵	۴۲۴۲۶	۱۵۹۷۴۴	درآمدها
۱۷۵۷۲۵	۱۸۲۷۹۷	۲۸۳۷۵	۱۵۴۸۷۸	۱۸۷۲۹۵	۵۹۹۴۲	۱۳۷۳۷۱	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۱۸۶۲۱۸	۱۶۱۰۶۱	۲۰۷۷۱	۱۴۹۲۳۸	۸۳۳۲۱	۱۳۵۶۳	۱۱۳۶۰۱	واگذاری داراییهای مالی
۳۲۲۶۲۱	۳۷۴۱۰۹	۴۹۱۴۶	۳۲۳۸۷۲	۳۱۶۲۷۷	۱۰۲۳۶۸	۲۲۲۹۰۵	درآمدهای نفتی (۱)
۶۳۹۴۵۲	۵۷۴۹۸۴	۴۹۱۴۶	۵۴۸۵۷۱	۴۷۰۹۹۰	۱۱۵۹۳۱	۴۱۰۷۱۶	مصارف
۳۹۹۴۰۰	۴۱۵۷۹۳	۲۹۵۷۷	۳۷۷۹۳۵	۳۳۰۸۸۴	۹۰۵۰۰	۲۵۵۶۸۶	پرداختهای هزینه ای
۱۸۴۴۳۸	۱۴۵۵۶۱	۱۹۵۶۹	۱۵۶۵۵۱	۱۱۷۶۳۹	۲۵۴۳۰	۱۱۲۹۷۹	تملك داراییهای سرمایه ای
۵۵۶۱۴	۱۳۶۳۰	.	۱۴۰۸۴	۲۲۴۶۷	.	۴۲۰۵۱	تملك داراییهای مالی

(۱) درآمدهای نفتی شامل فروش نفت خام، مالیات عملکرد شرکت نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و برداشت از حساب ذخیره ارزی است.

جدول ۴- ترکیب منابع و مصارف بودجه عمومی دولت در سالهای ۸۶-۱۳۸۴

(بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی)

(درصد)

۱۳۸۶	۱۳۸۵			۱۳۸۴			
	قانون بودجه	عملکرد مقدماتی	مصوب با متمم ها	مصوب اولیه	عملکرد	مصوب با متمم ها	
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	منابع
۴۳/۴	۴۰/۲	۴۰/۹	۴۴/۶	۴۲/۵	۳۸/۴	۳۸/۹	درآمدها
۲۷/۵	۳۱/۸	۳۰/۷	۲۸/۲	۳۹/۸	۳۷/۵	۳۳/۴	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۲۹/۱	۲۸/۰	۲۸/۴	۲۷/۲	۱۷/۷	۲۴/۱	۲۷/۷	واگذاری داراییهای مالی
۵۰/۵	۶۵/۱	۶۲/۴	۵۹/۰	۶۷/۲	۶۱/۸	۵۴/۳	درآمدهای نفتی (۱)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	مصارف
۶۲/۵	۷۲/۳	۶۸/۲	۶۸/۹	۷۰/۳	۶۵/۷	۶۲/۳	پرداختهای هزینه ای
۲۸/۸	۲۵/۳	۲۹/۵	۲۸/۵	۲۵/۰	۲۶/۳	۲۷/۵	تملك داراییهای سرمایه ای
۸/۷	۲/۴	۲/۴	۲/۶	۴/۸	۸/۰	۱۰/۲	تملك داراییهای مالی

(۱) درآمدهای نفتی شامل فروش نفت خام، مالیات عملکرد شرکت نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و برداشت از حساب ذخیره ارزی است.

جدول ۵- مقایسه منابع ارزی بودجه دولت در سالهای ۸۶-۱۳۸۵

(میلیون دلار)

قانون بودجه ۱۳۸۶		بودجه ۱۳۸۵ با متممها		قانون بودجه ۱۳۸۵		
سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	
۶۹/۸	۲۵۶۱۸	۶۰/۸	۲۵۶۷۹	۶۱/۳	۲۲۵۰۹	درآمدهای نفتی
۴۱/۲	۱۵۱۲۷	۳۴/۲	۱۴۴۶۱	۳۹/۴	۱۴۴۶۱	درآمد نفت
۱۰/۴	۳۸۰۰	۱۱/۸	۵۰۰۰	۶/۸	۲۵۰۰	واردات بنزین (شامل متمم سوم ۱۳۸۵)
۱/۲	۴۴۹	۰/۰	۰	۰/۰	۰	حذف یارانه سوخت هواپیما
۹/۰	۳۲۸۵	۶/۹	۲۹۲۰	۷/۹	۲۹۲۰	مالیات عملکرد نفت
۸/۱	۲۹۵۷	۶/۲	۲۶۲۸	۷/۲	۲۶۲۸	سود نفت
۰/۰	۰	۱/۶	۶۷۰	۰/۰	۰	مناطق نفت خیز و محروم (متمم دوم بودجه ۱۳۸۵)
۲۹/۰	۱۰۶۳۲	۳۷/۹	۱۵۹۹۹	۳۷/۲	۱۳۶۷۸	برداشت از حساب ذخیره ارزی
۲۳/۵	۸۷۲۸	۲۶/۵	۱۱۲۰۹	۳۰/۵	۱۱۲۰۹	طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای
۰/۰	۰	۲/۲	۹۳۹	۲/۶	۹۳۹	تعهدات ارزی یکسان سازی نرخ ارز
۰/۰	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰	واردات بنزین
۰/۰	۰	۲/۵	۱۰۵۳	۲/۹	۱۰۵۳	حمل و نقل عمومی (تبصره ۱۳ قانون ۸۵)
۳/۰	۱۱۱۵	۱/۴	۶۰۹	۰/۰	۰	مقاوم سازی مدارس (متمم اول بودجه ۱۳۸۵)
۰/۰	۰	۲/۴	۱۰۰۰	۰/۰	۰	هفده طرح عمرانی (متمم سوم بودجه ۱۳۸۵)
۰/۰	۰	۱/۷	۷۱۲	۰/۰	۰	دانشگاههای علوم پزشکی (متمم چهارم بودجه ۱۳۸۵)
۲/۱	۷۸۸	۰/۰	۰	۰/۰	۰	مناطق نفت خیز و محروم (متمم دوم بودجه ۱۳۸۵)
۰/۰	۰	۱/۱	۴۷۷	۱/۳	۴۷۷	سایر
۱/۲	۴۴۷	۱/۳	۵۵۷	۱/۵	۵۵۷	استفاده از تسهیلات خارجی
۱۰۰/۰	۳۶۶۹۷	۱۰۰/۰	۴۲۲۳۵	۱۰۰/۰	۳۶۷۴۴	جمع کل

۳ - تحولات بخش خارجی در سال ۱۳۸۵

تعدیل قابل توجه مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی در سال‌های گذشته و ارائه تسهیلات و مشوق‌های گوناگون به فعالین این بخش، موجب تسهیل تجارت خارجی در سال ۱۳۸۵ شد. براساس آمارهای مقدماتی گمرک، در سال مذکور حدود ۳۳۷۶۰ هزار تن کالا به ارزش ۱۵۸۰۹ میلیون دلار به خارج از کشور صادر شد که نسبت به عملکرد مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۴۸/۲ و ۵۱/۲ درصد رشد در وزن و ارزش نشان می‌دهد (جدول ۶). با احتساب ۴۹ میلیون دلار تجارت چمدانی و ۴۴۳ میلیون دلار صادرات از طریق بازارچه‌های مرزی، ارزش کل صادرات گمرکی غیرنفتی در سال ۱۳۸۵ به ۱۶۳۰۱ میلیون دلار بالغ گردید.

لازم به توضیح است عمده افزایش وزن و ارزش صادرات گمرکی غیرنفتی به صادرات مواد شیمیایی و پتروشیمی و اجزای آن (به ویژه میعانات گازی) مربوط بوده است. وزن و ارزش صادرات مواد شیمیایی و محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۸۵ معادل ۱۵۲۳۴ هزار تن و ۶۷۰۲ میلیون دلار بوده که در مقایسه با سال گذشته به ترتیب ۹۶/۳ درصد و ۱۰۷/۸ درصد رشد داشته است. حجم صادرات گمرکی در سال ۱۳۸۵ برابر ۴۱۳۹۰ میلیون دلار بوده که در مقایسه با سال گذشته (۳۹۷۴۲ میلیون دلار) معادل ۴/۱ درصد رشد داشته است.

جدول ۶- بازرگانی خارجی (بدون نفت، گاز، برق و فرآورده‌های نفتی)

در سال‌های ۸۵-۱۳۸۴

درصد تغییر	سهم درصد		سال		
	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
					ارزش (میلیون دلار)
					۱- واردات
۴/۱	۷۱/۷	۷۸/۲	۴۱۳۹۰	۳۹۷۴۲	
۵۱/۲			۱۵۸۰۹	۱۰۴۵۶	۲- صادرات گمرکی
۴۷/۲	۲۸/۳	۲۱/۸	۱۶۳۰۱	۱۱۰۷۶	۳- کل صادرات گمرکی*
-۱۲/۵			-۲۵۰۸۹	-۲۸۶۶۶	اختلاف (۳-۱)
۱۳/۵	۱۰۰	۱۰۰	۵۷۶۹۱	۵۰۸۱۸	جمع کل (۳+۱)
					وزن (هزار تن)
					۱- واردات
۲۳/۲	۵۵/۶	۶۰/۰	۴۲۱۹۵	۳۴۲۳۸	
۴۸/۲	۴۴/۴	۴۰/۰	۳۳۷۶۰	۲۲۷۸۳	۲- صادرات**
۳۳/۲	۱۰۰	۱۰۰	۷۵۹۵۵	۵۷۰۲۱	جمع کل (۱+۲)

ماخذ: آمار مقدماتی گمرک

* با احتساب صادرات از بازارچه‌ها و صادرات چمدانی

** بدون احتساب وزن صادرات از بازارچه‌ها و صادرات چمدانی

تحولات بازار جهانی نفت موجب شد متوسط قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی کشور در سال جاری به ۵۷/۴ دلار برسد. با توجه به عملکرد ۴۰۳۹۶ هزار بشکه‌ای تولید روزانه، در آمد صادرات نفت خام، گاز و فرآورده‌های نفتی کشور در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۶۱۸۸۲ میلیون دلار شد. ترکیب سبد صادراتی بخش نفت و گاز شامل نفت خام، میعانات گازی، فرآورده‌های نفتی و گاز طبیعی به ترتیب معادل ۵۱۱۷۱، ۵۵۲۵، ۴۰۹۲ و ۱۰۹۴ میلیون دلار بوده است. بر این اساس سهم صادرات نفت خام، میعانات گازی، فرآورده‌های

نفتی و گاز طبیعی در سال ۱۳۸۵ به ترتیب ۸۲/۷، ۸/۹، ۶/۶ و ۱/۸ درصد می‌باشد. عواید ارزی کشور از محل صادرات نفت و گاز در سال ۱۳۸۵ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۱۵/۰ درصد افزایش یافته است.

تعهدات خارجی کشور با حدود ۸/۳ درصد تغییر از ۴۱/۹ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۸۴ به ۴۵/۳ میلیارد دلار در پایان اسفند ماه سال ۱۳۸۵ افزایش یافت. در این دوره تعهدات بالقوه خارجی با ۲۴/۱ درصد افزایش به ۲۱۸۲۵ میلیارد دلار رسید. تعهدات بالفعل نیز معادل ۲۳/۵ میلیارد دلار بود که نسبت به پایان سال قبل (۲۴/۳ میلیارد دلار) ۳/۱ درصد کاهش یافته است.

مانده دارایی‌های حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۴ معادل ۱۶۴۲۵ میلیون دلار بوده که شامل ۱۰۶۸۶ میلیون دلار موجودی نقدی و ۵۷۴۰ میلیون دلار مطالبات بابت تسهیلات اعطایی می‌باشد. عملکرد حساب مذکور نشان می‌دهد که دارایی (مانده) حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۵ معادل ۲۰۴۷۷ میلیون دلار بوده که نسبت به پایان اسفند ماه سال قبل ۲۴/۷ درصد افزایش داشته است. موجودی نقدی حساب ذخیره ارزی و مطالبات آن بابت تسهیلات اعطایی در پایان سال مذکور به ترتیب معادل ۹۴۷۲ و ۱۱۰۰۵ میلیون دلار بوده است.

۴ - عملکرد بخش پولی و اعتباری در سال ۱۳۸۵

۴-۱ - عوامل موثر بر رشد نقدینگی و پایه پولی

بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۵ در جدول شماره ۷ نشان دهنده آن است که مطالبات از بخش غیردولتی با سهمی معادل ۳۴/۹ واحد درصد، دارای بالاترین سهم در رشد نقدینگی بوده است. سهم خالص داراییهای خارجی در رشد نقدینگی ۱۳/۵ واحد درصد بود. در بین عوامل تشکیل دهنده خالص داراییهای داخلی، خالص

مطالبات از دولت عمدتاً به علت افزایش سپرده‌های دولت نزد سیستم بانکی سهمی کاهنده معادل ۳/۱ واحد درصد و خالص سایر عوامل نیز سهمی کاهنده معادل ۵/۶ واحد درصد در رشد نقدینگی داشته است. از طرف دیگر خالص مطالبات از شرکتها و موسسات دولتی از سهم کاهنده اندکی (معادل ۰/۳ درصد) در مقایسه با سایر عوامل در کاهش رشد نقدینگی برخوردار بوده است.

جدول ۷- عوامل موثر در تغییر نقدینگی

۱۳۸۵			۱۳۸۴			
مانده	تغییر در مانده	سهم از رشد	مانده	تغییر در مانده	سهم از رشد	
(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(واحد درصد)	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(واحد درصد)	
۴۲۳۱۶۸	۱۲۴۴۳۳	۱۳.۵	۲۹۸۷۳۵	۹۲۰۰۷	۱۳.۴	خالص داراییهای خارجی سیستم بانکی
۸۶۱۰۳۲	۲۳۸۷۴۷	۲۵.۹	۶۲۲۲۸۵	۱۴۳۱۴۵	۲۰.۸	خالص داراییهای داخلی سیستم بانکی
-۴۸۴۴۱	-۲۷۸۵۶	-۳.۱	-۲۰۵۸۴	-۷۸۵۴۴	-۱۱.۵	خالص مطالبات از دولت
۷۲۱۸۸	-۲۶۰۷	-۰.۳	۷۴۷۹۴	۶۴۴۰	۰.۹	خالص مطالبات از شرکتهای دولتی ^(۱)
۱۰۶۶۵۴۹	۳۲۱۵۲۰	۳۴.۹	۷۴۵۰۲۸	۲۰۸۸۷۸	۳۰.۵	مطالبات از بخش غیردولتی ^(۱)
-۲۲۹۲۶۴	-۵۲۳۱۱	-۵.۶	-۱۷۶۹۵۳	۶۳۷۱	۰.۹	خالص سایر عوامل
۱۲۸۴۱۹۹	۳۶۳۱۸۰	۳۹.۴	۹۲۱۰۱۹	۲۳۵۱۵۲	۳۴.۳	نقدینگی

۱- بدون احتساب سود و درآمد سالهای آتی

جدول ۸ - عوامل موثر در تغییر پایه پولی

۱۳۸۵			۱۳۸۴			
مانده	تغییردرمانده	سهم از رشد	مانده	تغییردرمانده	سهم از رشد	
(میلیاردریال)	(میلیاردریال)	(واحددرصد)	(میلیاردریال)	(میلیاردریال)	(واحددرصد)	
۳۶۹۳۳۳	۱۱۱۷۶۶	۵۰٫۷	۲۵۷۵۶۷	۷۴۲۸۸	۴۹٫۱	خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی
-۱۸۶۱۵	-۲۷۲۶۷	-۱۲٫۴	۸۶۵۲	-۵۷۳۴۳	-۳۷٫۹	خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
۵۵۰۰۶	۱۹۰۹۰	۸٫۷	۳۵۹۱۶	۱۴۴۲۳	۹٫۵	مطالبات بانک مرکزی از بانکها
-۱۲۵۹۷۵	-۴۴۳۸۱	-۲۰٫۲	-۸۱۵۹۴	۳۷۹۷۳	۲۵٫۱	خالص سایر اقلام
۲۷۹۷۴۸	۵۹۲۰۷	۲۶٫۸	۲۲۰۵۴۱	۶۹۳۴۱	۴۵٫۹	پایه پولی

همانگونه که در جدول شماره ۸ مشاهده می‌گردد، مهمترین عامل افزایش پایه پولی در سال ۱۳۸۵، خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل ۵۰/۷ واحد درصد بوده که ناشی از افزایش داراییهای خارجی بانک مرکزی است. با انتشار به موقع اوراق مشارکت بانک مرکزی در سال ۱۳۸۵، موجودی این اوراق از ۱۰۷۶۹ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۴ به ۲۱۴۶۶ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۵ رسید که به میزان ۱۰۶۹۷ میلیارد ریال افزایش نشان می‌دهد. مطالبات بانک مرکزی از بانکها نیز سهمی فزاینده‌ای معادل ۸/۷ واحد درصد دارا بوده است. در نهایت برآیند عوامل مذکور موجب افزایشی معادل ۲۶/۸ درصد در پایه پولی گردیده است.

۴-۲ - عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

تغییرات عرضه پول ناشی از تغییرات در پایه پولی (پول پر قدرت) و ضریب فزاینده نقدینگی می‌باشد. ضریب فزاینده نقدینگی از ۴/۱۷۶ در سال ۱۳۸۴ با ۹/۹ درصد افزایش به ۴/۵۹۱ در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت.

جدول ۹- تحولات عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

سهم هریک از اجزاء در تغییرات ضریب	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	جهت اثرگذاری	
۰,۱۱۲۹	۰,۰۵۰۳	۰,۰۵۸۲	۰,۰۶۹۸	منفی	۱- نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها
-۰,۰۷۴۰	۰,۱۵۱۲	۰,۱۴۷۱	۰,۱۴۷۵	منفی	۲- نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها
۰,۳۷۵۵	۰,۰۲۷۴	۰,۰۴۸۱	۰,۰۱۸۵	منفی	۳- نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها
۰,۴۱۴۴	۴,۵۹۱	۴,۱۷۶	۴,۵۳۶		ضریب فزاینده نقدینگی

افزایش ۹/۹ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی در سال ۱۳۸۵ عمدتاً مربوط به کاهش نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها به میزان ۴۳/۰ درصد است که به لحاظ ارتباط منفی این نسبت با رشد ضریب فزاینده، نهایتاً منجر به ۰/۳۷۵۵ واحد افزایش در ضریب فزاینده شده است.

کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها نسبت به پایان سال قبل به میزان ۱۳/۶ درصد موجب افزایش در ضریب فزاینده نقدینگی به میزان ۰/۱۱۲۹ واحد و افزایش نسبت موزون سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها به میزان ۲/۸ درصد موجب کاهش ضریب فزاینده به میزان ۰/۰۷۴۰ واحد شده است.

۴-۳- آثار انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی بر پایه پولی و نقدینگی

اجرای بهینه سیاستهای پولی توسط بانک مرکزی، توسط ابزار اصلی و محوری عملیات بازار باز صورت می‌گیرد که به بانکها انعطاف لازم را در مدیریت نقدینگی و مداخله در بازار پولی اعطاء می‌نمایند.

جدول ۱۰- اثرات انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی بر پایه پولی و نقدینگی

(میلیارد ریال - درصد)

عنوان		۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵
مانده اوراق مشارکت	مبلغ	۱۷۰۵۲	۱۶۶۵۰	۲۰۲۵۰	۱۰۷۶۹	۲۱۴۶۶
اثر بر پایه پولی	مبلغ	-۷۶۰۸،۴	۴۰،۲	-۳۶۰۰	۹۴۸۱	-۱۰۶۹۷
	سهم از رشد	-۷،۸	۰،۳	-۲،۸	۶،۳	-۴،۹
اثر بر نقدینگی	مبلغ	-۲۶۵۵۶،۰	۱۶۴۴،۷	-۱۶۳۳۰،۲	۳۹۵۹۳،۵	-۴۹۱۰۹،۹
	سهم از رشد	-۸،۳	۰،۴	-۳،۱	۵،۸	-۵،۳

۱- در سالهایی که سهم از رشد انقباض پایه پولی مثبت بوده است، میزان انتشار اوراق مشارکت در حد جایگزینی کامل نبوده که در نتیجه آن مبلغ و سهم از رشد انقباض نقدینگی نیز مثبت شده است.

آمارها نشان می دهد بانک مرکزی در اجرای سیاست خویش موفق بوده و طی

سالهای برنامه سوم توانست با انتشار سالانه اوراق ، به میزان قابل توجهی از رشد

نقدینگی (حدود ۲۴ واحد درصد) جلوگیری نماید. مانده اوراق مشارکت بانک مرکزی در

پایان سال ۱۳۸۵ نسبت به پایان سال ۱۳۸۴ به میزان ۱۰۶۹۷ میلیارد ریال بیشتر بوده

که در نهایت منجر به انقباض نقدینگی به میزان ۵/۳ واحد درصد (۴۹۱۰۹/۹ میلیارد

ریال) گردیده است (جدول شماره ۱۰).

جدول ۱۱- تفکیک اعتبارات اعطایی بانکها به بخش غیر دولتی (۱)

(درصد)

۱۳۸۵					
کل بانکها و موسسات اعتباری	بانکها غیر دولتی و موسسات اعتباری		جمع بانکهای تجاری و تخصصی دولتی		
	موسسات اعتباری	دولتی و موسسات اعتباری	تجاری و تخصصی دولتی	بانکهای تجاری تخصصی	
۱۵/۹	۰/۰	۱۹/۱	۳۳/۰	۱۵/۲	کشاورزی
۲۱/۰	۱۵/۱	۲۲/۱	۴/۵	۲۷/۰	صنعت و معدن
۲۳/۴	۲۱/۸	۲۳/۷	۶۹/۲	۱۱/۲	مسکن و ساختمان
۰/۵	-۰/۶	۰/۷	-۱/۸	۱/۴	صادرات
۳۹/۲	۶۳/۷	۳۴/۴	-۴/۹	۴۵/۱	بازرگانی، خدمات و متفرقه
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

۱ - افزایش در مانده قرض الحسنه اعطایی به بخش غیردولتی را نیز شامل می شود.

همانگونه که در جدول شماره ۱۱ ملاحظه می شود، بانکهای دولتی در سال ۱۳۸۵، مجموعاً ۱۹/۱ درصد از تسهیلات خود را به بخش کشاورزی اختصاص داده اند. بخش بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه با ۳۴/۴ درصد از بیشترین سهم برخوردار بوده است.

۴-۴- وضعیت مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها

بررسی مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها در بخش غیر دولتی نشان می دهد که نسبت این مطالبات به کل تسهیلات اعطایی بانکها رو به افزایش بوده و از ۱۲/۵ درصد در پایان سال ۱۳۸۴ به ۱۳/۷ درصد در سال ۱۳۸۵ رسیده است. بطوریکه مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها از بخشهای اقتصادی غیردولتی در پایان سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۱۳۹/۸ هزار میلیارد ریال گردیده که نسبت به پایان سال ۱۳۸۴ (۹۰/۲ هزار میلیارد ریال) از رشد حدود ۵۵/۰ درصدی برخوردار بوده است.

جدول ۱۲- نسبت مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها و موسسات اعتباری به

بخش غیر دولتی در سال ۱۳۸۵

(درصد)

سهام از		بانکهای
کل سیستم	نوع بانک(۱)	
۹،۶	۱۴،۳	تجاری
۲،۶	۱۲،۷	تخصصی
۱،۵	۱۲،۰	غیر دولتی
۱۳،۷		کل بانکها

۱- سهم بانکهای تجاری، تخصصی و غیر دولتی از کل مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک ها و موسسات اعتباری .

جدول ۱۳ - سهم بخشهای اقتصادی از کل مطالبات معوق و سررسید

گذشته در سال ۱۳۸۵

(درصد)

صادرات	ساختمان	مسکن	صنعت و معدن	کشاورزی	بازرگانی	سال بخش
۰،۰۳	۰،۰۱	۰،۰۸	۴۳،۰	۱۹،۰	۲۶،۰	۱۳۸۴
۱،۹	۱،۷	۶،۹	۴۰،۲	۱۶،۸	۳۲،۶	۱۳۸۵

طی سال ۱۳۸۵ بخش های "صنعت و معدن" و "بازرگانی و خدمات" به ترتیب با ۴۰/۲ و ۳۲/۶ درصد بیشترین سهم مطالبات معوق و سررسید گذشته بانکها به بخش غیر دولتی را به خود اختصاص داده اند. این نسبت در بخش های کشاورزی با ۱۶/۸ درصد، مسکن با ۶/۹ درصد، صادرات با ۱/۹ درصد و ساختمان با ۱/۷ درصد سهم روبرو بوده است.

۴-۵- بررسی وضعیت بانک های غیر دولتی

طی سال های اخیر سهم سپرده ها و تسهیلات بانکهای غیر دولتی و موسسات اعتباری از کل سپرده ها و تسهیلات بانک ها و موسسات رشد چشمگیری یافته است. همانطور که در جدول شماره ۱۴ ملاحظه می شود، سهم سپرده ها و تسهیلات در بانک های غیر دولتی به ترتیب از ۷/۰ و ۶/۹ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۱۵/۷ و ۱۳/۴ درصد در پایان اسفند ۱۳۸۵ رسیده است.

جدول ۱۴ - سهم بانکهای غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی

از کل سپرده ها و تسهیلات اعطایی بانکها^(۱) (درصد)

پایان			
۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
۱۵،۷	۱۲،۰	۷،۰	سهم از سپرده های بانکی
۱۳،۴	۱۰،۸	۶،۹	سهم از تسهیلات بانکی

۱ - بدون سود و درآمد سال های آتی

۵- بودجه سال ۱۳۸۶

۵-۱- تصویر کلی قانون بودجه ۱۳۸۶

قانون بودجه ۱۳۸۶ را در مقایسه با قوانین بودجه چندین سال گذشته، می توان انقباضی دانست. در این قانون مجموع منابع (یا مصارف) به میزان ۶۳۹ هزار میلیارد ریال تصویب شد که نسبت به بودجه اصلاحی ۱۳۸۵ به میزان ۷ درصد رشد نشان می دهد. نرخ رشد درآمدها (شامل مالیات)، واگذاری داراییهای سرمایه ای (شامل نفت) و واگذاری داراییهای مالی (شامل استفاده از حساب ذخیره ارزی و اوراق مشارکت) در مقایسه با بودجه اصلاحی سال گذشته به ترتیب ۱۳/۵ ، ۴/۱- و ۹/۵ درصد می باشد.

نرخ رشد پرداختهای هزینه ای و تملک داراییهای سرمایه ای نیز به ترتیب ۲/۰- و ۴/۷ درصد می باشد.

مجموع منابع ارزی در قانون بودجه ۳۶/۷ میلیارد دلار است (به جدول شماره ۵ مراجعه شود). این منابع سهمی در حدود ۵۱/۱ درصد کل منابع بودجه را در اختیار دارد. با توجه به آن که نرخ ارز در قانون بودجه ۸۹۰۰ ریال به ازای هر دلار در نظر گرفته شده و هم اکنون نرخ دلار به مراتب بیشتر از رقم فوق است، انتظار می رود به ازای هر ۱۰۰ ریال تحقق بالاتر نرخ فروش ارز در بازار بین بانکی، ۳۲۹۰ میلیارد ریال بیش از رقم پیش بینی شده در قانون، عاید خزانه داریکل گردد.

انتظار می رود از مجموع منابع ارزی بودجه در حدود ۳۲/۹ میلیارد دلار، دارای مصارف ریالی باشد. از آنجا که بانک مرکزی موظف به تأمین ریال بودجه است، طبق روال سالهای گذشته مازاد عرضه ارز نسبت به تقاضای بازار، توسط این بانک خریداری می گردد. با احتساب عرضه ارز پیش بینی شده در قانون بودجه و سایر خریدهای ارزی بانک مرکزی پیش بینی می شود در سال ۱۳۸۶ این بانک ناچار از خرید بخشی از ارز مازاد بر تقاضای بازار باشد، گر چه انتظار می رود مبلغ آن نسبت به سال گذشته به طور محسوسی کاهش یابد، که از این منظر نقدینگی با افزایش مواجه خواهد شد.

۶- جمع بندی و توصیه های سیاستی

اقتصاد کشور طی سالهای اخیر از روند روبه رشد قابل توجهی برخوردار بوده است، لیکن همواره به دلیل برخی سیاستها و اقدامات، تهدیداتی پیرامون اقتصاد کلان کشور و به خصوص در زمینه بخش پولی و اعتباری وجود داشته است. فشار بر منابع سیستم بانکی در قالب تسهیلات تکلیفی، برداشت از حساب ذخیره ارزی برای جبران عدم تحقق درآمدهای ریالی دولت و یا افزایش اعتبارات هزینه ای، آسان گیری در مقابل

بی‌انضباطی‌های بودجه‌ای، اصرار بانکها برای اضافه برداشت از منابع بانک مرکزی و محدودیت بانک مرکزی در استفاده از ابزارهای قانونی برای کنترل حجم نقدینگی از جمله اقدامات و سیاست‌های اثر گذاری در بخش پولی و مالی می باشد.

تحولات پولی سالهای اخیر نشانگر سلطه بخش مالی بر سیاستهای پولی، نوسانات شدید (با روند افزایشی) ضریب فزاینده و مخاطره‌های وارد بر سیاست‌های پولی از بابت روابط بانک مرکزی و بانکها و تأثیرپذیری پایه پولی از عملکرد بودجه دولت می‌باشد. هرچند از یک طرف عدم استقرار دولت از بانک مرکزی پدیده‌ای مثبت در تحولات پولی سالهای اخیر تلقی شده و بدین ترتیب یکی از عناصر پرمخاطره در تدوین و اجرای سیاست‌های پولی طی سالهای اخیر تا حدودی برطرف شده است؛ لیکن با برداشت‌های دولت از حساب ذخیره ارزی و خرید ارز مازاد بر فروش توسط بانک مرکزی، جزء خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی به عنوان یکی از اجزای مهم پایه پولی به طور مستمر در حال افزایش است.

وابستگی زیاد منابع بودجه دولت به درآمدهای نفتی موجب شده است که افزایش داراییهای خارجی بانک مرکزی که ناشی از مازاد عرضه نسبت به تقاضای موثر ارز در بازار داخلی است، بالاترین سهم را در رشد سالانه پایه پولی داشته باشد.

به طور خلاصه مهمترین توصیه‌های سیاستی در جهت کنترل رشد نقدینگی و تورم، در چارچوب چالش‌های سیاست پولی به شرح زیر پیشنهاد می گردد:

- لزوم سالم‌سازی ساختار مالی دولت، کاهش اتکاء بودجه دولت به درآمدهای نفت و رعایت انضباط مالی در سیاستهای بودجه‌ای؛
- لزوم تبدیل ابزار نرخ سود بانکی به ابزار فعال و موثر جهت مدیریت نقدینگی با ملاحظه قانون عملیات بانکی بدون ربا؛
- کاهش بدهی دولت به سیستم بانکی؛

- کاهش و حذف عملی تسهیلات تکلیفی، ترجیحی و اولویت بندی شده از سوی دولت به بانکها جهت اعطای اعتبار به بخش‌های اقتصادی؛
- لزوم اعطای استقلال عملیاتی و ابزار سیاست پولی به بانک مرکزی به عنوان مسئول سیاستگذار پولی کشور به منظور طراحی و اجرای سیاستهای پولی مناسب با هدف مهار تورم و ایجاد تحرک در رشد اقتصادی؛
- فراهم نمودن پیش زمینه های سیاستی - نهادی لازم برای افزایش جذب سرمایه و منابع مالی خارجی در جهت کاهش آسیب پذیری اقتصاد به درآمدهای بی ثبات نفتی؛
- الزام دولت به پایبندی نسبت به بودجه تصویب شده و عدم ارائه لوایح دیگر برای برداشت از حساب ذخیره ارزی؛
- توجه به محدود بودن ظرفیت جذب ارز در بازار بین بانکی و التزام نسبت به عدم جایگزینی منابع ارزی سهل الوصول نفتی به جای درآمدهای ریالی محقق نشده؛
- تاکید بیشتر بر کارکردهای تثبیتی و بین نسلی حساب ذخیره ارزی و لزوم حفظ مازاد منابع برای تامین مالی اهداف رشد بلند مدت اقتصادی.